

ΚΟΡΝΑΡΟΥ ΣΟΦΙΑ-ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

ΑΝΑΦΟΡΑ

ΣΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΟΝΕΙΡΟ ΣΤΟ ΚΥΜΑ

Το *όνειρο στο κύμα* συνιστά κείμενο πολυσημικό με ευρείες προσλαμβάνουσες και πλήθουσες επιδράσεις. Η πολυσημία του διηγήματος έγκειται ακριβώς στο πολυδύναμο και πολυσχιδές εξυφαινόμενο πλέγμα. Ο συμπησσομένος μυθικός ιστός εξακτινώνεται απ' τον πυρήνα του διλήμματος: μια ψευδής αιτιότητα, μια επιλογή μεταξύ της σωτηρίας του αγαπημένου ζώου, ή της κόρης, του «ονείρου», της οποίας αισθητοποιείται η αφαρπαστική εικόνα, με την παλίντροπη αρμονία της εκμηθευτικής σκευής μιας φυής εκπάγλου.

Ψευδής αιτιότητα και σφάλμα συγχύσεως ανάμεσα στην αιτία και το αποτέλεσμα από τον ήρωα αφηγητή, καθώς η αναζήτηση του αιτίου στην απισχνασμένη βούληση, στην εσωτερικότητα, συμφύρει το αίτιο και το αιτιατό ανασύροντας αιτιολογικές ερμηνείες κι όχι την πραγματική αιτιότητα. Η μνήμη ως περιεχοντικός δεσμός, αντί του λόγου, διχάζει τον περιέχοντα, ανάγοντας τα αισθήματα σε πλήρη εικόνα- ενέργημα και θραύοντας την περιβάλλουσα χρονούμενη εξωτερικότητα στην οποία ωστόσο ο πρόλυτος αφηγητής τελεί διερριμένος.

Η θέληση δεν θέτει σε κίνηση, δεν ερμηνεύει, αλλά σαν ένα από τα συμπαρομαρτούντα της πράξεως συγκαλύπτει και επικοτίζει την αιτιότητα· το πνεύμα εκλαμβάνεται σαν αιτία συγκεχυμένη με την πραγματικότητα. Ο ήρωας αφηγητής μέσα σε μιαν αναστροφή του καιρού, ανασύρει μνήμες και αιτιολογικές ερμηνείες που συνάπτονται με αυτές και όχι με την πραγματική αιτιότητα. Η μνήμη προβάλλει σαν αιτίες τις αισθητοποιούμενες παραστάσεις, ανάγει το άγνωστο στο γνωστό. Σαν αιτία λαμβάνεται κάτι οικείο, γηρασμένο, χαραγμένο στη μνήμη. Δεν ζητεί ο πρόλυτος την αιτία, αλλά επιλέγει ένα είδος αιτιολογικής ερμηνείας της συνθήκης στην οποία βρίσκεται: προβαίνει σε αξιολόγηση των αιτίων.

Διαχρονικά εξεταζόμενος ο πρόλυτος του Παπαδιαμάντη είναι το άτομο το οποίο οι αποσυνθετικές αλλοτριογενείς διεργασίες των τεχνικοποιημένων παγκοσμιοποιημένων κοινωνιών έχουν παρωθήσει στην υλικότητα. Μόνωση, εσωτερικός καθημαγμός, νοητική-πνευματική κολόβωση: η νέα συνθήκη. Ωστόσο, η εξέταση μιας δεδομένης κατάστασης μέσω των αμοιβαίων επιδράσεων καταμαρτυρεί έλλειμμα λογικής, καθώς δεν ιχνεύονται αίτια. Η ανεπάρκεια

της εφαρμογής της σχέσης αμοιβαίας επίδρασης συνίσταται στο ό-
τι, αντί να χρησιμεύσει ως ισοδύναμο της έννοιας η οποία εξετάζε-
ται, χρήζει κατανόησης η ίδια. Άρα η αναγωγή σε τρίτον όρο ε-
κλαμβάνεται ως προϋποθετική της εξέτασης της αμοιβαιότητας των
επιδράσεων.

Αγνοώντας την πραγματικότητα το άτομο δεν εκφεύγει από την
δράση των νόμων της. Η παράσταση εκείνου που θα έπρεπε να
υπάρχει, σαν είδωλο σε κοίλο καθρέφτη, αυταπάτη και λάθος, δεν
στηρίζεται στην εξέταση της περιβάλλουσας πραγματικότητας αλλά
είναι αποσπασμένη από αυτήν, εξηρμένη, ωραιόσμηνη. Έτσι αίρο-
νται οι αιτιακές εξαρτήσεις. Η θέληση εγκλωβίζεται στο χαίνον ση-
μείο μεταξύ εκείνου που επιδιώκεται και εκείνου που επιτυγχάνε-
ται, εξαιτίας της δίχασης, της διαφορότητας των παραστάσεων-
πραγματικοτήτων, της άρσης της προοπτικής της αιτιότητας. Ο
εφελκυσμός από ενάντιες διασπαστικές δυνάμεις, η εξουδένωση
του ήρωα, η συνείδηση που τελεί ενθμεμένη στον εξωτερικό χρόνο
και διερριμμένη στα πλέγματα της εγκοσμιότητας, οι οντικές δομές
που σήπονται μέσα στην κοσμοβρίθεια, την τύρβη των μεγάλων
πόλεων, καταβιβρώσκονται από την υλικότητα και εξωκέλλουν
στην ανυπέρβατη ένδεια μιας αργούσας εσωτερικότητας.

Η αδυναμία είναι το αποτέλεσμα· ο εκφυλισμός, η ατροφική θέ-
ληση, η εσωτερική σήψη, η αλλοτρίωση. «Η αδυναμία συνίσταται
στο ότι ο άνθρωπος αφίνεται παθητικά να οδηγείται από τα εξωτε-
ρικά προς αυτόν πράγματα και να προσδιορίζεται από αυτά, στο να
κάνει εκείνο που απαιτεί η κατάσταση του εξωτερικού κόσμου και
όχι εκείνο που απαιτεί η δική του φύση, θεωρούμενη καθ' εαυ-
τήν» σύμφωνα με τον Σπινόζα. Η αδυναμία του ήρωα είναι το α-
ποτέλεσμα της φθοράς, της εσωτερικής ποσοτικής μεταβολής που
σε ορισμένη βαθμίδα της ροής της μετατρέπηκε σε ποιοτική, με
συνέπεια από το είδος να έχομε ένα δεύτερο, από μια μορφή μιαν
άλλη μορφή, από τον ποιμένα-φυσικό άνθρωπο να έχομε τον δέ-
σμιον των πλεγμάτων της εγκοσμιότητας άνθρωπο της πόλης ο ο-
ποίος άπραγος ενωτίζεται τον ορυμαγδό του συντριμμού της εσω-
τερικής ελευθερίας του κι εγκλωβισμένος στα συντρίμια μιας α-
πνευμάτιστης αντικειμενικότητας αναθυμάται σαν έναν άλλον άν-
θρωπο τον έφηβο ποιμένα- τώρα που ο οριακός ξεχωρισμός ανά-
μεσα σε αυτόν και τους άλλους ανθρώπους της πόλης δεν είναι η
σχετική εναντιότητα που θα του επέτρεπε την ετερότητα, την σω-
τηρία, την λύτρωση, την εσωτερική ελευθερία.

Ωστόσο η προοπτική της αιτιότητας είναι προοπτική μιας χρονι-
κότητας περατής, η οποία για τον ενήλικα αφηγητή έχει στερέψει

και τελματωθεί· και η μοναδικότητα που παράγεται θελητικά, η ύπαρξη που ενεργείται με ενέργεια ποιητική της διαφοράς, που πραγματώνεται εν έργω, έχει αλλοτριωθεί, έχει φθαρεί μες στην αντικειμενοποίηση, την διάρριψη της ανθρώπινης ύπαρξης στην εξωτερικότητα.

Το επισκοτισμένο πλέγμα των αιτίων δεν θα ανασχέσει τις οξείες αποσυνθετικές διεργασίες της εσωτερικότητας: η ιδιοτέλεια (το πλέγμα των ορμών της αυτοσυντήρησης και της επιβολής), η επιθυμία ως ουσία κάθε πάθους, το δίλημμα, υπό την έννοια της γνώσης του καλού και του κακού «η οποία δεν μπορεί να περιορίσει κανένα πάθος παρά μονάχα εφ' όσον αυτό θεωρηθεί ως πάθος», κατά τον Σπινόζα, είναι τα ανώλεθρα στοιχεία μιας αυχμηρής εμμέλειας.

ΣΟΦΙΑ ΚΟΡΝΑΡΟΥ